

Museum and Gallery Exhibitions: Art-Expression-Enjoyment

Expozé v múzeu a galérii: umenie-expressia-zážitok

Daniela Valachová, Barbora Kováčová

Abstract

The aim of the text is to present the main lines of the project, which addresses the topic of gallery and museum pedagogy in a specific context. We present the content of the project, which addresses the topic of museum and gallery education in the context of undergraduate training. We address the theoretical anchoring of the topic in the territorial context and also in comparison with the situation in neighbouring countries. We present the main project aims and objectives in the context of the topic. At the same time, we present the main expected outcomes and benefits of the project in terms of social practice and benefits for the university training of art and gallery educators.

Keywords: Gallery. Museum. Research project. Undergraduate training. Outputs. Benefits.

Súčasný stav problematiky

Problematika galerijnej a múzejnej pedagogiky je v rámci teritória známa, avšak systematicky spracovaná je menej. Zároveň absentuje aj systematická príprava pedagógov, zameraných na uvedenú oblasť. Existujú a sú čiastkovo zamerané programy, ale systematická príprava s doloženou výskumnou a prepracovanou oblasťou absentuje.

Obsahový zámer projektu vychádza z dvoch základných pilierov, ktoré sú konštruované na základe najnovších výstupov autorov, a to: Fulková (2008), Horáček (1998); Horáček (2007), Jagošová a kol. (2010); Johnson & Shiffar (2012); Sobáňová (2012); Slavík (2011) a i.

Prvý obsahový pilier nadväzuje aj na výsledky dotazníkového prieskumu (Babiaková a kol., 2021) poukazujúceho na identifikovanú požiadavku vzdelávania a prípravy múzejných a galerijných pedagógov, dostupnosti vzdelávacích materiálov a iných podporných aktivít a materiálov na rozvíjanie múzejnej a galerijnej edukácie. Zároveň nachádzame kontext obsahového zamerania predloženého projektu v Rámcovom programe Horizont Európa v programe Kultúra, tvorivosť a inkluzívna spoločnosť, ktorý je širšie zameraný na podporu kultúrnej vzdelanosti spoločnosti.

Druhý obsahový pilier vychádza z komparácie teritoriálnej a zahraničnej situácie v rámci tematiky projektu. V zahraničí je pojem galéria alebo múzeum chápaný identicky. Na Slovensku a v Čechách majú tieto pojmy určité prepojenie, avšak všeobecne sú vnímané odlišne. Pre širokú verejnosť sú inštitúcie, ktoré zhromažďujú umelecké diela v podobe obrazov, pomenované ako galérie; predmety kultúrneho alebo historického kontextu, rôzne druhy artefaktov sú prezentované v prostrediach múzea (Homzová, 2015).

V zahraničí sa táto terminológia používa ako jeden celok bez ohľadu na presné zadefinovanie pojmu galéria a múzeum. Inštitúcie, ktoré sa prezentujú a pracujú iba s výtvarným umením, sú v celosvetovom kontexte zadefinované ako múzeá. Za tzv. „prevádzkovateľa umenia“ sa v celosvetovej terminológii označuje pojem galéria z dôvodu, že na rozdiel od múzea, prezentuje umelecké diela, ktoré sú určené na obchodovanie, predaj alebo kúpu, t. j. nezhrmažďuje umelecké diela v podobe zbierky (Júva, 2014). Proces vývoja múzejnej a galerijnej pedagogiky zo spoločenského hľadiska prešlo niekoľkými spoločenskými reformami. Jednalo sa najmä o kultúrne, ekonomické a politické zmeny, ktoré ovplyvňovali aj tieto inštitúcie. Na základe týchto skutočností museli múzeá a galérie prehodnotiť svoj postoj k verejnosti, k svojim návštevníkom. Preto sa ich hlavnou stratégiou stalo získavanie návštevníkov cestou vzdelávania v oblasti umenia, a takisto aj cestou spolupráce so školami. Práve od tohto momentu sa edukačné aktivity múzeí a galérií začali čoraz viac podporovať. V šesťdesiatych a sedemdesiatych rokoch, kedy edukačné aktivity začali čoraz viac narastať, sa pojem múzejnej (galerijnej) pedagogiky zaviedol ako vedná disciplína. Hlavný zlom však nastal v osemdesiatych a deväťdesiatych rokoch, kedy sa ku kultúrnej gramotnosti pridala aj vizuálna gramotnosť. Sokolová (2010) daný posun komentovala ako skutočnosť, ktorá sa *v rámci galerijnej pedagogiky zase prejavila v koncepcii tzv. múzejnej/galerijnej gramotnosti ako špeciálnej schopnosti jedinca nadobudnutej prehĺbením vizuálnej gramotnosti do schopnosti plnohodnotnej orientácie sa jedinca v médiu múzea a galérie* (ibidem, s. 30). A preto aj samotná podstata múzeí umenia a škôl sa teda naplnila prakticky aj teoreticky a ich spoločným problémom sa stala vizuálna gramotnosť, kultúrno-percepčná kompetencia a odborná platforma galerijnej pedagogiky (bližšie Sokolová, 2010).

Vznik galerijnej pedagogiky na Slovensku a Česku nebolo možné rýchlo a jednoducho sformovať, napriek tomu, že praktická podoba mala nepretržitý vývoj. Hlavným dôsledkom boli najmä spoločenské zmeny, ktoré nastali po 2. svetovej vojne. Napriek tomu sa ich „kultúrno-výchovná činnosť“ považovala za jeden z najvýznamnejších nástrojov výchovy počas obdobia socializmu (komunizmu). V kontraste so západnými krajinami, kde rozvoj galerijnej pedagogiky výrazne napredoval, v našich krajoch ešte neprejavoval žiadne základné rysy vedy. V osemdesiatych rokoch a prvej polovici deväťdesiatych rokov 20. storočia galerijná pedagogika neobsahovala základné prvky, ako napríklad nedostatočne rozvinuté teoretické zázemie (v podobe

publikácií) a takisto nebola reflektovaná v obsahu vysokoškolského učiteľského vzdelávania. V osemdesiatych rokoch teda ešte neprišlo k žiadnej výraznej zmene, a preto sa kultúrno-výchovná činnosť tejto inštitúcie zachytávala iba vo veľmi hrubých rysoch v podobe seminárov alebo zborníkov (Sokolová, 2010). Pojem kultúrno-výchovná činnosť galérií je zadefinovaná zákonom (Zákon č. 109/1961 Z. z. o múzeách a galériách, v znení a úprave ďalších zákonov).

Už od zrodu galerijnej pedagogiky na Slovensku a Česku môžeme povedať, že táto inštitúcia sa snažila o rozvoj práce pre verejnosť, takže mala svoje sociálne poslanie, ktoré bolo uplatnené na základe výsledkov odbornej práce. Keďže vývoj galerijnej pedagogiky do 20. storočia nijako výrazne nenapredoval, v deväťdesiatych rokoch 20. storočia nastal jej úpadok a zánik. Bolo to najmä z dôvodu, že dôraz bol kladený na iné priority tejto inštitúcie. Do popredia sa dostávali najmä nové možnosti prezentovania galérií a múzeí, ktoré boli zamerané na aktivizačné, výstavné a grantové činnosti, ktoré predstavovali nové príležitosti výtvarného života (Čarná, 2018). Intenzívny záujem o túto vednú disciplínu sa objavil v Česku, a to okolo polovice deväťdesiatych rokov, kedy najväčší záujem prejavili najmä vysokoškolskí pedagógovia, ktorí svojim záujmom prispeli k domácomu rozvoju. Na domácom rozvoji galerijnej pedagogiky sa podieľali najmä autori, ako Jůva (2014) a Horáček (1998), ktorí na základe autorských publikácií predstavili problematiku sprostredkovania umenia z edukačného hľadiska. Medzi popredných autorov tejto oblasti sa zaradili aj Fulková (2008), Slavík (2011) a Horáček & Zálešák (2007), ktorí túto problematiku rozpracovali do teoretickej podoby s možnými náhľadmi na rozvoj a rozmach do priestoru praxe. Na základe ich výskumných zámernov z oblasti galerijnej pedagogiky sa problematika galerijnej edukácie v Českej republike zaradila medzi najdynamickejšie sa rozvíjajúce študijné odbory. Na Slovensku sa situácia ohľadom galerijnej pedagogiky rozvíjala najmä na základe Galérie mesta Bratislava, ktorá predstavila projekt Galéria dieťaťa v rokoch 1979 – 1993. Do roku 1993 Galéria dieťaťa mala zastúpenia v Galérií mesta Bratislava, avšak v tomto roku svoju odbornú edukačnú prácu obmedzila. Ako náhradu za ňu sa stalo oddelenie pracovného miesta pre vzťah s verejnosťou (Čarná, 2018). Svoju výchovno-vzdelávaciu činnosť začala v roku 1999 Slovenská národná galéria, ktorá zriadila centrum pre marketing a vzťahy s verejnosťou, na základe ktorého bolo vytvorené aj oddelenie pre výchovu a vzdelávanie a tvorivá dielňa detí SNG. Slovenská národná galéria stála za „znovuzrozením“ galerijnej pedagogiky, keďže začala externe spolupracovať so študentmi dejín umenia Filozofickej fakulty Univerzity Komenského a Trnavskej univerzity (Sokolová, 2010). Veľmi podstatnú úlohu pri rozvoji a profesionalizácii galerijnej pedagogiky na Slovensku zohral aj celoslovenský vzdelávací program Bližšie k múzeu, ktorý bol realizovaný v rokoch 2004 – 2007. Tento program bol vytvorený za pomoci Lukáčovej a Sprušanskej a bol zameraný na rozvíjanie vzdelávacej funkcie galérií a múzeí na Slovensku. Jeho inšpiráciou bolo fungovanie vtedajších galérií a múzeí,

ktorých vzdelávacie aktivity pre návštevníkov boli vnímané veľmi obmedzene, prípadne vôbec. Program mal pomôcť najmä pracovníkom týchto inštitúcií, aby rozširovali svoju vzdelávaciu funkciu týchto organizácií a tým mohli prispieť k fungovaniu vzdelávacieho oddelenia galérií alebo múzeí. Prostredníctvom tohto programu mala aj široká verejnosť väčší prehľad vo vnímaní galerijnej pedagogiky (Nadácia – Centrum súčasného umenia, 2014 – 2020). Múzeá a galérie sú teda príkladom toho, že komunikácia nemusí byť iba verbálna, ale takisto predmetom komunikácie môže byť akýkoľvek predmet, či už vytvorený ľudstvom alebo prírodou, ktorý je prezentovaný danou inštitúciou a prijatý druhou stranou (Dolák, 2015).

V súčasnosti sa galerijná pedagogika stáva neoddeliteľnou a podstatnou súčasťou galérií. V spolupráci s výchovnými oddeleniami prispievajú k zviditeľneniu činnosti galérií pre verejnosť. Prostredníctvom galerijnej pedagogiky sa galéria snaží naplno využiť svoj potenciál, ktorý sa zameriava na rozšírenie svojho vzdelávacieho poľa nielen pre detského diváka, ale takisto aj pre mladých ľudí a dospelých každej vekovej kategórie. Galerijnú pedagogiku teda považujeme za dôležitý faktor vo vzťahu ku galérii v rámci jej budúcnosti a vzdelávania umením.

Radi by sme zmienili, že galerijnej pedagogike na Slovensku by sa v súčasnosti mala venovať väčšia pozornosť tým smerom, aby galérie, ako inštitúcie dokázali rozširovať svoje teoretické a praktické možnosti medzi svojich návštevníkov. Aj to bol dôvod, prečo sme opätovne, už tretí rok, projekt zamerali práve na kontext múzejnej a galerijnej edukácie a považujeme ho za dôležitý.

Zameranie projektu

Projekt, ktorý riešia dve univerzitné pracoviská v spolupráci, je primárne orientovaný na zistenie súčasného stavu v kultúrnych vzdelávacích inštitúciách. Zameriame sa na monitoring v kultúrnych vzdelávacích inštitúciách, ako sú múzeá a galérie. Na základe výstupov monitoringu bude projekt zameraný na prípravu, realizáciu a reflexiu dvoch umeleckých kolokvií s cieľovou orientáciou na múzejnú a galerijnú tematiku.

Ciele projektu

Projekt sa zameriava na komparáciu študijného modulu pregraduálneho vzdelávania so zameraním na múzejnú a galerijnú edukáciu v stredo európskom kontexte. Príprava modulového programu si vyžaduje nielen odborné kompetencie, ale aj komparáciu životaschopnosti v rámci stredo európskeho priestoru. Komponovanie obsahového zamerania modulového programu vychádza z kontextu teritoriálnej tradície, pozitívnych skúseností zo zahraničia a novších zistení prieskumných aktivít projektu. Realizácia projektu prinesie

nielen obsahovú náplň zamýšľaného programu, ale aj realizáciu a analýzu umeleckých kolokvií a workshopov oboch spolupracujúcich pracovísk v kontexte témy, spojené aj s výstavou výsledných výtvarných produktov. Projekt je zameraný aj na medziinštitucionálnu spoluprácu pri príprave a/alebo obohatenie v zmysle študijného modulu so zameraním na múzejnú a galerijnú edukáciu. Vyústením projektu bude konferencia zameraná na prezentáciu výsledkov projektu, otvorenú diskusiu k tematike múzejnej a galerijnej edukácie v súčasnosti a budúcnosti v kontexte prípravy a vzdelávania múzejných a galerijných pedagógov.

Plánované výstupy

Vlastný prínos realizácie predloženého projektu vidíme v dvoch základných rovinách:

1. v rovine vytvorenia teoreticko-výskumno-umelecko-pedagogického rámca múzejnej a galerijnej edukácie:
 - na základe analyzovaného monitoringu objasníme základné rámce témy v stredoeurópskom kontexte,
 - na základe zrealizovaných a reflektovaných umeleckých kolokvií prezentujeme umelecko-pedagogický kontext témy projektu,
 - výsledky aplikovaného výskumu prezentujeme vo vysokoškolskej učebnici s tematickým zameraním projektu.
2. v aplikačnej rovine návrhu a prezentovania modelu s názvom *Expozé v múzeu a galérii: umenie-expresia-zážitok* s obsahovým vymedzením a definovaním náplne:
 - získané výsledky aplikovaného výskumu projektujeme do prípravy a prezentácie študijného modulu s názvom „*Expozé v múzeu a galérii: umenie-expresia-zážitok*“,
 - inovácia a skvalitnenie odbornej prípravy študentov tých študijných odborov, ktoré sú relevantné pre obsahové zameranie projektu.

Projekt je naplánovaný pre dve riešiteľské pracoviská, Univerzitu Komenského v Bratislave, Pedagogickú fakultu a Katolícku univerzitu v Ružomberku, Pedagogickú fakultu. Spolupráca na téme je zdôvodnená dvoma základnými piliermi. Prvý pilier sa týka zabezpečenia plošnejšieho riešenia tematiky. Druhý pilier sa týka spojenia riešenia tematiky pre intaktnú populáciu aj s riešením a návrhmi na riešenie pre populáciu s nejakou inakosťou.

Okrem toho v rámci riešenia budeme spolupracovať s katedrou výtvarnej výchovy Pedagogickej fakulty Masarykovej univerzity v Brne a Pedagogickej fakulty Ostravskej univerzity v Ostrave. Na Slovensku budeme veľmi blízko kooperovať so Stredoslovenskou galériou v Banskej Bystrici

a s BIBIANOU v Bratislave. Predpokladáme, že plánovaná spolupráca prinesie inovačné postupy a efektívne riešenia projektových zámerov s dôrazom na poznanie galérie a múzea.

Záver

Galéria a múzeum predstavuje špecifický priestor na stretávanie sa s umením. Je to priamy a otvorený koncept, ktorý prináša zážitky, rozvíja estetické cítenie, ale zároveň rozvíja aj celú osobnosť človeka. Práve preto je vhodné sa zaoberať aj pregraduálnou aj postgraduálnou prípravou odborníkov, ktorí by boli spôsobilí sprostredkovať zážitky zo stretnutia s umením deťom, mládeži a dospelým. Dokonca sme presvedčení, že samotné expozície by mali obohatiť a zaujať človeka počas celej životnej cesty, najmenších interaktívne a najstarších jednoducho s využívaním vizualizácie a zmyslového prežívania.

Galéria a múzeum predstavujú priestor, ktorý ponúka veľké množstvo inšpirácií, ktoré často rozvíjajú samotného človeka v jeho, možno aj zmene, v nazeraní na svet a dianie v ňom.

Bibliografia

- ČARNÁ, D., TRIBULOVÁ, B. (eds.). *Otvorená galéria*. Bratislava: Slovenské centrum vizuálnych umení, Kunsthalle Bratislava, 2018. ISBN 978-80-972754-4-0.
- DOLÁK, J. *Múzeum a prezentace*. 1. vyd. Bratislava: Filozofická fakulta Univerzity Komenského, 2015. ISBN 978-80-971715-8-2.
- FULKOVÁ, M. *Diskurs umění a vzdělávání*. Praha: H&H, 2008. ISBN 978-80-7319-076-7.
- HORÁČEK, R. *Galerijní animace a zprostředkování umění*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 1998. ISBN 89-7204-084-7.
- HORÁČEK, R., ZÁLEŠÁK, J. *Aktuální otázky zprostředkování umění: teorie a praxe galerijní pedagogiky, vizuální kultura a výtvarná výchova*. Brno: MU, 2007, 189 s. ISBN 9788021043718.
- HOMZOVÁ, J. *Galerijná pedagogika vo výtvarnej edukácii v základných, stredných školách a v ZUŠ*. 1. vyd. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum v Bratislave, 2015. ISBN 978-80-565-1389-7.
- BABJAKOVÁ, I. a kol. *Hranice neformálneho vzdelávania – teória a prax v prostredí múzeí, galérií a pamiatok*. Zborník z konferencie s medzinárodnou účasťou. Banská Bystrica: MALENA, 2021. ISBN 978-80-570-2696-9.
- JAGOŠOVÁ, L., JÚVA, V., MRÁZOVÁ KRAJÍČKOVÁ, L. *Muzejní pedagogika: metodologické a didaktické aspekty muzejní edukace*. Brno: Paido, 2010, 298 s. ISBN 9788073152079.

- JOHNSON, K., SHIFFRAR, M. (eds.). *People watching: social, perceptual, and neurophysiological studies of body perception*. New York: Oxford University Press, 2012. ISBN 9780195393705.
<https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195393705.001.0001>
- JŮVA, V. *Základy muzejní pedagogiky – Studijní texty*. 1. vyd. Brno: Moravské zemské muzeum Brno, 2014. ISBN 978-80-7028-441-4.
- MEDZINÁRODNÁ RADA MÚZEÍ, ICOM. Etický kódex medzinárodnej rady múzeí [online]. Bratislava: Slovenský komitét Medzinárodnej rady múzeí (SK ICOM) s finančnou podporou Medzinárodnej rady múzeí (ICOM), 2005, s. 7-9 [cit. 2021-05-12]. Dostupné na: http://network.icom.museum/fileadmin/user_upload/minisites/icom-slovakia/pdf/ICOM_kodex.pdf
- SOKOLOVÁ, K. *Galerijná pedagogika – stručný nárys jej vývoja, teórie a praxe*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2010. 978-80-8083-981-9.
- SLAVÍK, J. *Umění zážitku, zážitek umění: teorie a praxe artefietiky*. 1. díl. 2. vyd. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2011. ISBN 978-80-7290-498-3.
- ŠOBÁŇNOVÁ, P. *Muzejní edukace*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. ISBN 978-80-244-3003-4.
- Rámcový program Horizont Európa v programe Kultúra, tvorivosť a inkluzívna spoločnosť: <https://eraportal.sk/horizont-europa/heu-globalne-vyzvy/heu-globalne-vyzvy-kultura-tvorivost-a-inkluzivna-spolocnost/>

Príspevok je parciálnym výstupom z projektu KEGA č. 002UK-4/2024 Expozé v múzeu a galérii: umenie-expresia-zážitok (hlavná riešiteľka projektu je prof. PaedDr. Daniela Valachová, PhD.).

Prof. PaedDr. Daniela Valachová, PhD.

Katedra umenia a kultúry – oddelenie výtvarnej výchovy
Univerzita Komenského, Pedagogická fakulta
Račianska 59, 813 34 Bratislava
valachova1@uniba.sk

Doc. PaedDr. Barbora Kováčová, PhD.

Katedra špeciálnej pedagogiky
Katolícka Univerzita Ružomberok, Pedagogická fakulta
Hrabovská cesta 1A, Ružomberok
barbora.kovacova@ku.sk